

POZYVAJU VAS NA

PARIS

20. VYROČIA
ROVNEHO VITAZSTVA
PRACUJUCICH

PROGRAM OSLAV

21. február 1968 | o 14 hodín

koncertná tabuľka na budove KULTURNÉHO
ústredia priamo pred vami vo februári 1968

21. február 1968 o 14 hodine

VEĽKÁ BRATSKÁ ARMIJA (V. B. A.)
na hudobnej SNP

koncert jednotky V. B. A. v rámci SNP priamo pred
vami v marci

PROGRAM OSLAV ROVNEHO VITAZSTVA PRACUJUCICH

DO TECHNICKY

Malova, Kocifova 17, telefón 627-11,
otvorené na mesiac FEBRUÁR 1968

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

SEMINÁR, KURZY, KONSULTÁCIE

A PROSTREDKY V. B. A. (V. B. A. ARMIJA) NA MESIAC FEBRUÁR 1968

LISSABON SLAV

20. VYROČIA
ROVNEHO VITAZSTVA
PRACUJUCICH

PROGRAM OSLAV

21. február 1968 | o 14 hodín

koncertná tabuľka na budove KULTURNÉHO
ústredia priamo pred vami vo februári 1968

21. február 1968 o 14 hodine

VEĽKÁ BRATSKÁ ARMIJA (V. B. A.)
na hudobnej SNP

koncert jednotky V. B. A. v rámci SNP priamo pred
vami v marci

BOLOGNA

BOLOGNA

W DÝ

Prírodné
starek 28. februára 1968
súťaž o 17.05 hodín

LIVE
ISH

KONCERT
W. A.

Tvorivá skupina
regenerácia

STVOREN
KROU

KOMORNEJ
IDBY

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

II (70) ТОМ

УДК 378-044.247(477.4)
ББК 74.58(4Укр)+74.58(4)
В 55

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"
Протокол №4 від 19 жовтня 2016 р.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського Інституту Психології (Україна – Франція)

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Ляшенко О.І., Коцур В.П.,
Рик С.М., Вашуленко М.С., Бех І.Д., Калмикова П.О.

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Додаток 1 до Вип. 37, Том II (70) : Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – К.: Гнозис, 2016. – 508 с.

The Journal of Humanities SU "Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University by H.Skovoroda"
- Supplement 1 to Vol. 37, Volume II (70): Thematic Issue "Higher Education in Ukraine in the
context of integration into the European educational space." - K.: Gnosis, 2016. - 508 p.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №16427-48999 від 20.01.2010 року.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних та
філософських наук наказом МОН України від 07.10.2016 № 1222.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з психологічних наук
наказом МОН України від 11.07.2016 № 820.

У тематичному випуску вміщені наукові статті фахівців з питань вищої освіти, присвячені актуальній проблемі входження України до європейського освітнього простору. Перспективи євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, вимоги Болонського процесу та питання готовності України відповідати цим вимогам, моніторинг якості освіти, стандарти європейського освітнього простору та завдання, що стоять перед вищою освітою України сьогодні - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. У центрі уваги також питання управління якістю освіти, перспективи запровадження механізмів сучасного освітнього менеджменту, а також - умови й напрями оптимізації та розвитку вищої освіти України в сучасних умовах. Для фахівців-освітан. науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-2760-42-2

© Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2016 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2016 р.
© Міжнародна Експертна Агенція "Консалтинг і Тренінг", 2016 р.
© Видавництво "Гнозис", 2016 р.

РУДЕНКО Н.М.,

кандидат психологічних наук, доцент;
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне, Україна

ВПЛИВ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ НА РОЗВИТОК ТРИВОЖНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Розкрито поняття тривожність, її види. Простежується історія вивчення цього феномену в сучасній психології. Показано відмінності між тривожністю і страхом. Представлено результати власного експериментального дослідження психологічних особливостей тривожності в системі дитячо-батьківських стосунків дітей дошкільного віку. Було встановлено, що такі стилі виховання, як «авторитарна гіперсоціалізація» та «маленький невдаха» в сім'ї здійснюють вплив на рівень тривожності дошкільнят.

Ключові слова: тривожність, страх, дитячо-батьківські стосунки, стилі виховання.

В статье раскрывается понятие тревожность, ее виды. Анализируется история изучения феномена в современной психологии. Показаны отличия между тревожностью и страхом. Представлены результаты собственного экспериментального исследования тревожности детей дошкольного возраста в системе детско-родительских отношений. Было установлено, что такие стили семейного воспитания, как «авторитарная гиперсоциализация» и «маленький неудачник» влияют на уровень тревожности дошкольников.

Ключевые слова: тревожность, страх, детско-родительские отношения, стили воспитания.

In experimental researches of psychological properties of anxieties are educed in the system of mutual relations child - paternal for the children of preschool age. Concept of «anxiety» is specified, the types of anxieties of children are analysed. The ontological study of psychological phenomenon of anxiety was conducted. There is difference between an anxiety and fright. The influence of different styles of educations on the level of children's anxieties is set. Especially, «authoritarian hypersocialization» and «little unlucky person» substantially negatively influence on the emotional state of child.

Keywords: anxiety, fear, child-paternal mutual relations, preschool

Постановка проблеми. За останні роки, як свідчать спеціальні експериментальні дослідження психічних станів особистості у дітей, найбільш поширеними явищами в Україні є тривожність і страхи. Так, кількість дошкільників із стійкою тривогою в 1983 р. становило від 16 %, а в 2015 р. – від 72 %, що свідчить про тенденцію збільшення тривожних дітей майже в п'ять разів [2]. Проблема тривожності займає особливе місце не тільки у сучасному психологічному знанні – цій проблемі присвячена велика кількість досліджень у психології та психіатрії, в біохімії і фізіології, філософії та соціології. Анна Фрейд відмічала, що проблема тривожності – вузловий пункт, у якому об'єднуються найрізноманітніші та найважливіші питання, це – таємниця, рішення якої повинно пролити яскраве світло на все наше душевне життя [5].

Виклад основного матеріалу. Під тривожністю розуміють і гіпотетичну «змінну», і тимчасовий психічний стан, який виникає під впливом стресових факторів, і фрустрацію соціальних потреб, і властивість особистості, яка дається через опис внутрішніх факторів і зовнішніх характеристик. З іншої сторони, між дослідниками існує згода щодо основних моментів, які дозволяють окреслити деякі «загальні контури» тривожності (розгляд її у співвідношенні «стан-властивість», розуміння функцій стану тривоги, стійкої тривожності) і виділення тривожного типу особистості [1].

Одним з перших, хто ввів у наукову психологію положення про тривожність як особистісний феномен був відомий психолог і психіатр Г.С. Саллівен. На його думку, тривожність породжується міжособистісними відносинами, а потреба в уникненні або усуненні тривожності по суті дорівнює потребі в міжособистісній надійності і безпеці. Якщо у дитини з самого початку буде створено почуття міжособистісної надійності, то воно не дозволить розвинути тривожності. Особистість – це адаптивне утворення, яке багато в чому ґрунтується на переживанні тривожності [4].

Розглядаючи у якості головної цілі розвитку людини прагнення до само-реалізації К. Хорні підкреслює центральну роль незадоволення потреби. Вона оцінює тривогу як основну протидію даній тенденції. Проте у ранніх і пізніх працях К. Хорні спостерігається різниця між розумінням тривожності, хоча роль середовища у виникненні тривожності дитини не змінюється. У дитини є певні міжособистісні потреби – у любові, турботі, схваленні зі сторони інших тощо. Якщо ці потреби задовольняються у ранньому досвіді дитини, якщо вона відчуває любов і підтримку оточуючих, то у неї розвивається почуття безпеки і впевненості у собі. Але часто близькі люди не можуть створити для дитини адекватну атмосферу – їх ставлення до дитини блокується власними викривленими і невротичними потребами, конфліктами і очікуваннями. У результаті у дитини виникає базова тривожність як переживання глибокої ненадійності і стурбованості. Це почуття ізольованості і безпомічності дитина

сприймає як потенційно вороже для себе [6].

Значні проблеми в психології пов'язані з співвідношенням понять тривога і страх. До XIX ст. все це об'єднувалось єдиним поняттям «страх». Розмежування явищ тривоги як безпредметного, невизначеного страху-туги, на відміну від страху як конкретного, відбулось лише на початку XIX ст. і пов'язано було з іменем С. К'єркегарда.

У сучасній психологічній науці вважається, що страх – це реакція на конкретну певну реальну небезпеку, а тривожність – це переживання неясної, без об'єктної причини загрози переважно уявного характеру. Існують інші точки зору, наприклад, деякі автори вважають, що страх переживається при вітальній загрозі (коли щось загрожує цілісності людини як живої істоти або людському організму), а тривожність – при загрозі соціальної та особистісної. Небезпека в цьому випадку загрожує цінностям людини, потребам її Я, стосунками з іншими людьми, статусу в суспільстві. У деяких дослідженнях страх розглядається як фундаментальна емоція, а тривожність – як більш складне емоційне утворення, що формується на його основі, часто у комбінації з іншими базовими емоціями. Так, згідно теорії диференційних емоцій (К. Ізард, С. Томкінс), страх – фундаментальна емоція, а тривожність – стійкий комплекс, що утворюється в результаті поєднання з однією або декількома фундаментальними емоціями (наприклад, зі стражданням, гнівом, провинною, соромом та інтересом). Тривожність провокує страхи, але відрізняється від них неконкретністю предмета переживань, як і тривога, на думку П. Горностаєв і Т. Титаренка [1].

А. Прихожан зробила ґрунтовне багаторічне дослідження, присвячене вивченню тривоги як стану і тривожності як стійкого функціонального утворення на різних етапах дитинства: від старшого дошкільного до раннього юнацького віку. Вивчення тривожності на різних етапах дитинства є важливим як для розкриття суті даного явища, так і для розуміння вікових закономірностей розвитку емоційної сфери людини. Саме тривожність знаходиться в основі цілого ряду психологічних труднощів дитинства, в тому числі порушень розвитку та поведінки дитини і підлітка (наприклад, деліквентність та аддиктивна поведінка) [3].

До різновидів тривожності можна віднести:

- стійку тривожність у якій-небудь сфері (шкільна, міжособистісна, екологічна, тестова, комп'ютерна та ін.) – її прийнято позначати як специфічну;
- загальну, генералізовану тривожність, яка вільно змінює об'єкти в залежності від зміни їх значущості для людини. В даних випадках специфічна тривожність є лише формою вираження загальної [3].

На психологічному рівні тривожність відчувається як напруження, стурбованість, нервозність, і переживається у вигляді почуття невизначеності, безпомічності, незахищеності, самотності. Частіше за все тривожність розви-

вається тоді, коли дитина знаходиться у стані внутрішнього конфлікту. Виникнення тривожності – результат недостатньої адаптивності психофізіологічних механізмів, що виявляється в посиленні рівня активації нервової системи і, як наслідок цього, неадекватних поведінкових реакцій. Тривожність має захисну (передбачення небезпеки і підготовка до неї) та мотиваційну функції (легка тривожність посилює мотивацію досягнення) [1].

Ступінь тривожності буває легкий, сильний, або оптимальний, надмірний. Нормальний (оптимальний) рівень тривожності розглядається як необхідний для ефективного пристосування до дійсності (адаптивна, мобілізуюча тривога). Надмірно високий рівень розглядається як дезадаптивна реакція, що виявляється у загальній дезорганізації поведінки і діяльності. У руслі вивчення проблем тривожності розглядається і повна відсутність тривоги як явище, що перешкоджає нормальній адаптації і також, як і стійка тривожність, заважає нормальному розвитку і продуктивній діяльності.

Виклад одержаних науково-практичних результатів. Метою нашого дослідження стало вивчення особливостей тривожності дітей дошкільного віку в системі дитячо-батьківських стосунків.

Об'єктом дослідження виступали дитячо-батьківські стосунки. Предмет дослідження – психологічні особливості тривожності в системі дитячо-батьківських стосунків дітей дошкільного віку. Гіпотезою нашого дослідження стало припущення, що стилі виховання «авторитарна гіперсоціалізація» та «маленький невдаха» в сім'ї здійснюють вплив на рівень тривожності дошкільнят.

З метою виявлення рівня тривожності у дітей ми застосовували наступні методи: метод спостереження за дитячим ставленням до батьків в межах дитячого закладу, проєктивний тест дослідження рівня тривожності «Тривожність» Р. Теммла, М. Дорки, В. Амена, проєктивна методика дослідження міжособистісних стосунків Рене Жіля.

Друга група методів була спрямована на вивчення стилів батьківських стосунків до дітей, виявлення впливу батьківського ставлення на рівень тривожності дитини: спостереження за батьківським ставленням до дитини в межах дитячого закладу, опитувальник «Батьківське ставлення до дітей» (А.Я. Варга, В. В. Століна). У експерименті брали участь 40 дітей старшого дошкільного віку та їх батьки. Дослідження проводилося на базі дитячої дошкільної студії «Початок Премудрості» м.Рівне.

На першому етапі дослідження ми застосували метод спостереження за дитячо-батьківськими стосунками. За його результатами було встановлено, що загальний груповий показник комунікації батьків з дітьми знаходиться на високому рівні. Переважна кількість батьків адекватно реагує на поведінку своєї дитини, поважає її індивідуальність, схвалює дитячі інтереси, підтримує бажання своєї дитини. Значна частина батьків часто і активно допомагає своїм дітям, навіть у тому, що ті в змозі робити самостійно. У деяких батьків

простежувалось надмірне співчуття до дитини. Певна частка батьків проявляли ознаки надмірної тривоги за дитину, не даючи їй самостійно переживати маленькі труднощі свого життя, або неуспішні моменти власної діяльності.

З метою вивчення рівня тривожності у дошкільників ми застосували методiku «Проективний тест дитячої тривожності» (Р. Темпл, М. Дорки, В. Амен). Результати показали, що високий рівень тривожності властивий 37,5% обстежених дітей. Тобто, ця кількість дітей відрізняється частими проявами занепокоєння, особливою чутливістю. Така дитина може турбуватися, що поки вона в садку із мамою може щось трапитися. У цих дошкільників швидше за все низька самооцінка, у зв'язку з цим, в них виникає очікування неблагополуччя з боку навколишніх. Це притаманно тим дітям, чії батьки проявляють по відношенню до них авторитарний стиль виховання і ставлять непосильні для них завдання, вимагаючи те, що виконати дитина неспроможна, причому у разі невдачі їх, зазвичай, карають, принижують. («Нічого ти робити не вмієш! Нічого в тебе не виходить!»). З бесіди із вихователями, ми дізналися, що ці дітки, у яких високий рівень тривожності, дуже чутливі до своїх невдач, гостро реагують на них, схильні відмовитися від тієї діяльності, наприклад малювання, або ліплення в якій відчувають труднощі.

У 32,5% дітей виявлено нормальний рівень прояву досліджуваної ознаки. І у 30% тривожність знаходиться на середньому рівні. Ці діти мають кращі адаптаційні можливості, швидше знаходять спільну мову з однолітками, адекватно реагують на труднощі, з якими зіштовхуються.

Цікавим є той факт, що слабкий рівень тривожності не проявив жоден із обстежуваних дітей. Це підтверджує актуальність досліджуваної проблематики і необхідність пошуку шляхів подолання даної тенденції серед дошкільників.

Наступна методика, яка була застосована в експерименті – це «Проективна методика діагностики міжособистісних стосунків Рене Жіля». Дана методика допомагає з'ясувати систему особистісних взаємин дитини по дванадцяти шкалах. Аналіз результатів дозволяє зробити наступні висновки: 27,5% дітей даної вибірки демонструють високий рівень розвитку стосунків з матір'ю. У 70% – він середній і тільки 2,5% мають низький рівень розвитку цих стосунків. Щодо стосунків з батьком діти показали такі результати: 27,5% дітей мають середній рівень розвитку стосунків із батьком, 60% – низький, 12,5% дітей стосунки з батьком практично відсутні, жоден із дітей не показав високий рівень своїх стосунків із головою сім'ї. Основна частина дітей відноситься до обох своїх батьків позитивно, демонструючи середній і високий рівень розвитку цих стосунків 72,5% та 10% відповідно, хоча 17,5% дітей показали низький рівень. Тобто обстежені нами діти правильно розуміють існуючі зв'язки і відносини об'єктивного світу і гарно адаптуються до них.

Наступним кроком нашого дослідження було проведення діагностики стилів виховання, що проявляють матері до своїх дітей. Середні бали по шкалі «прийняття – відторгнення», які присутні майже у всієї вибірки матерів (95%)

говорять про те, що у даних обстежуваних є позитивне ставлення до дитини. Дорослий в даному випадку приймає дитину, але не зовсім поважає і визнає її індивідуальність, не до кінця поділяє її інтереси, підтримує плани, не проводить з нею достатньо багато часу. 5% респондентів отримали низькі бали по цій шкалі. Це вказує на те, що дорослий відчуває по відношенню до дитини в основному тільки негативні почуття: роздратування, злість, відчай, інколи, навіть, ненависть. Такий дорослий може вважати дитину нездарою, не вірити в її майбутнє, низько оцінює її здібності і нерідко своїм відношенням дратує дитину.

Високі бали по шкалі «кооперація» – мають 70% респондентів. При цьому стилі відносин дорослий проявляє щирий інтерес до того, що цікавить дитину, високо оцінює здібності дитини, схвалює самостійність і ініціативу дитини, намагається бути з нею на рівних. Середній показник за шкалою «кооперація» виявлено у 27,5% матерів. У 5% опитаних – низький показник стилю «кооперація».

Відсоткові показники по шкалі «симбіоз» розподілились так: у більшості матерів (52,5%) виявлено середні показники. Цей факт говорить про те, що матері намагаються бути ближче до дитини, задовольнити її основні розумові потреби, досить адекватно оберігають її від неприємностей. Низькі бали по цій же шкалі у 40% респондентів – є ознакою того, що дорослий, навпаки, встановлює значну психологічну дистанцію між собою і дитиною, мало турбується про неї. Це – своєрідна безконтактність дитини і дорослої людини. 2,5% батьків мають високий рівень прив'язаності у стосунках з дитиною.

10% матерів мають високі бали по шкалі «авторитарна гіперсоціалізація». Це вказує на те, що доросла людина веде себе занадто авторитарно по відношенню до дитини, вимагаючи від неї абсолютного послуху і ставлячи її в суворі дисциплінарні рамки. Вона нав'язує дитині майже в усьому свою волю, не в змозі встати на її бік. За прояви свавілля дитину суворо карають. Батьки стежать за соціальними досягненнями дитини і вимагають соціально-го успіху. При цьому батьки добре знають дитину, її індивідуальні здібності, звички, думки, почуття.

42,5% матерів мають середні показники за цією шкалою, що вказує на менший, але все ж таки присутній контроль за діями дитини зі сторони дорослого, причому він має більш адекватний, природний, не патологічний характер. Ці показники є найкращим варіантом оцінки педагогічних здібностей дорослої людини за цією шкалою. Низькі бали (42,5%) отримали матері, у яких контроль за діями дитини практично відсутній.

Середні показники по шкалі «Маленький невдаха» – 25% опитаних – є ознакою того, що доросла людина вважає дитину в деяких життєвих ситуаціях маленьким невдахою і відноситься до неї як до несвідомої істоти, не враховує вікові особливості дитини. Інтереси, захоплення, думки і почуття дитини здаються дорослій людині не достатньо серйозними, і вона часто, хоча і не

завжди, ігнорує ними. Батьки інколи бачать свою дитину меншою, ніж вона є насправді. Інколи такі батьки можуть не довіряти дитині й вважати її відкритою до негативних впливів. Низькі бали було виявлено у 65% матерів по цій шкалі, що свідчить про те, що невдачі дитини дорослий вважає випадковими і вірить в неї.

Наступним кроком в дослідженні був кореляційний аналіз. Виявилось, що існує тісний прямий зв'язок між шкалою «авторитарна гіперсоціалізація» стиля батьківського ставлення та рівнем тривожності дитини ($r=0,60$) Це вказує на те, що на рівень тривожності впливає рівень постійного контролю за поведінкою дитини її батьків. Суттєвим є також показник існуючого зв'язку між тривожністю і шкалою батьківського ставлення «маленький невдаха» ($r=0,60$).

На думку вітчизняних та зарубіжних авторів (А.І. Захаров, Е.Б. Ковальова, Р. В. Овчарова, А. А. Осипова, А.С. Співаковська, К. Роджерс, Г. Лендрет та інші) дуже важлива корекція порушень різних емоційних станів і дисгармонії в розвитку особистості. Тому з метою зниження рівня тривожності дошкільників нами було розроблено соціально-психологічний тренінг (СПТ) для дітей і їх матерів. На заняттях СПТ ми намагалися ліквідувати основні причини виникнення тривожності, тобто підвищити самооцінку дітей та їх батьків, допомогти розвинути їх впевненість, навчити навикам спілкування і взаємодії з іншими, забезпечити умови для високих результатів діяльності. Ми навчали дітей спеціальним навикам саморегуляції, котрі допомогли їм справитися з тривожністю. На заняттях ми налаштовували дітей на певний емоційний стан перед діяльністю, актуалізували для цього приємні спогади: «Пам'ятаєш, в минулий раз, як у тебе добре виходило!». Ми вчили дошкільників контролювати свої жести, міміку, голос, навчити посміхатися.

В практиці корекційної роботи ми використовували і такий прийом, як доведення до абсурду: дитині пропонують зіграти сильний страх, тривогу і т. п. Подоланню тривожності у дітей та їх батьків допомагали різного роду рухові вправи з метою вільного володіння своїм тілом і емоціями. Найбільш значущими, на наш погляд, були такі форми роботи з батьками на СПТ, як збагачення знань (профілактичні лекції-дискути, збори, індивідуальні консультації, різноманітні клуби, вивчення батьками психолого-педагогічної літератури з виховання дітей).

Висновки. Після проведення корекційної роботи у дітей знизився рівень тривожності, підвищилась педагогічна культура батьків, налагодились стосунки в сім'ї.

Список використаних джерел

1. Горностай П.П. Психология личности: Словарь-справочник / П.П. Горностай, Т.М. Титаренко, И.А. Грабская / Под ред. Горностая П. П.,

- Титаренко Т. М.– К.: Пута, 2001. – Gornostaj P.P. Psihologiya lichnosti: Slovar-spravochnik/P.P. Gornostaj, T.M. Titarenko . I.A. Grabskaya / Pod red. Gornostaya P. P., Titarenko T. M.– К.: Ruta. 2001.
2. Омельченко Я.М. Психологічна допомога дітям з тривожними станами / Яніна Омельченко, Зоя Кісарчук, 2-ге видання.– К.: Шк. Світ, 2011. – Omelchenko Ya.M. Psihologichna dopomoga dityam z trivozhnimi stanami / Yanina Omelchenko, Zoya Kisarchuk, 2-ge vidannya - К.: Shk. Svit. 2011.
  3. Прихожан А.М. Тревожность детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика [Текст]/ А.М. Прихожан.– М.: Моск. психолого-соц. институт; Воронеж : Изд-во НПО «Модек», 2000. –Prihozhan A.M. Trevozhnost detej i podrostkov: psihologicheskaya priroda i vozrastnaya dinamika [Tekst]/ A.M. Prihozhan.- М.: Mosk. psihologo-soc. institut; Voronezh : Izd-vo NPO «Modex», 2000.
  4. Салливан Г.С. Интерперсональная теория в психиатрии [Текст]/ Г.С. Салливан. – М.: КСП; СПб.: Ювента, 1999. – Sallivan G.S. Interpersonalnaya teoriya v psihiatrii [Tekst]/ G.S. Sallivan. - М.: KSP; SPb.: Yuventa, 1999.
  5. Фрейд А. Детский психоанализ. – СПб.: Питер, 2003. – Frejyd A. Detskij psihoanaliz. - SPb.: Piter. 2003.
  6. Хорни К. Тревожность [Текст]// Тревога и тревожность / сост. и общая редакция В.М. Астанова/ К. Хорни.– СПб.: Питер, 2001. – С. 166–181. Horni K. Trivozhnost [Tekst] // Trivoga i trivozhnost / sost. i obschaya redakciya V.M. Astanova/ K. Horni.– SPb.:Piter, 2001. - S. 166-181.

РУДЕНКО Н.М.,

Вплив дитячо-батьківських стосунків на розвиток тривожності дошкільників

RUDENKO N.M.,

Influence Of Child-Paternal Relations On Development Of Anxiety For The Children Of Preschool Age

Candidate of Psychological sciences, Rivne State Humanitarian University, Rivne, Ukraine

E-mail: nrudenko1961@mail.ru

ЗМІСТ

Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні	7
АЗАТЬЯН В. І. , <i>Форми і принципи організації самостійної роботи студентів медичних вищих навчальних закладів</i>	8
АЛЕКСАНДРОВА К.В., РУДЬКО Н.П., КРИСАНОВА Н.В. , <i>Удосконалення форм самостійної роботи студентів як засіб реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі</i>	16
АНДРІЯНОВА Г. І., СКОРА Н.А. , <i>Психологічні аспекти навчання іноземної мови у вищій школі</i> . .	24
АФНАСЬЄВА Т.О. , <i>Психологічні особливості формування готовності педагогічного працівника до сертифікації професійної діяльності</i>	33
ВАРЯНКО Т.В., ІВАНЧЕНКО Л.М. , <i>Мовна підготовка майбутніх інженерів в НТУУ «КПІ»</i>	42
ВИДОЛОБ Н.О. , <i>Проблема самоактуалізації особистості у контексті гуманістичної психології</i> . . .	50
ДОЛЖЕНКО М.В., ДОЛЖЕНКО А.В. , <i>Виховання світоглядної культури студентів вна різних рівнів позааудиторній роботі</i>	62
ДУКА Т.М. , <i>Вплив казки на формування психоемоційного здоров'я дітей дошкільного віку</i>	70
ЕРШОВА-БАБЕНКО І. В., ПЕКЛИНА Г. П., РОМАНЧУК О. П., БАБЕНКО В. П., МАДИНОВА Ю. І. , <i>Диагностический и коррекционно-реабилитационный инструмент в работе психолога - композиционная организация макроизображения авторская методика «10 рисунков за 10 минут» («10х10»)</i>	78
СМЕЛЬЯНОВА Т. В. , <i>Про механізм цілеспрямованого розвитку когнітивних здібностей студентів в процесі неперервної математичної підготовки</i>	86
ЖДАН В.М., ПОХИЛЬКО В.І., КУЛІШОВ С. К. , <i>Визначення психологічних особливостей, стресорної чутливості, емоційного інтелекту студентів, викладачів як базис навчально-виховної роботи</i>	96
ЗАУСАЄВА А.В. , <i>Медіакультура особистості: аналіз основних підходів</i>	104

КАБАС ДЖАМІЛЬ РАШІД , Types Of Reading: Scanning And Skimming	111
КАБИШ-РИБАЛКА А.В. , Особистісні стратегії у контексті проєктування життєвого шляху молоді	119
КИКИЛИК А.М. , Самовдосконалення викладача-філолога як основа успіху в професійному становленні	126
КІФА А. А. , Соціально-психологічні особливості булінгу в позаформальних підліткових групах	134
ЛУКІЯНЧУК А.М. , Психологічний аспект мотивації професійної діяльності педагогів	144
МАКАРЕНКО Н.М. , Інтернет-соціалізація у контекстному навчанні	152
НОСЕНКО Ю.Г., СУХІХ А.С. , Психолого-педагогічні особливості навчання учнів основної школи здоров'язбережувальному використанню програмно-апаратних засобів	160
ОПШЕВСЬКА Я. О. , Феномен "особистісно-професійної позиції" викладача в педагогічній діяльності	173
ОСОВА О.О. , Креативність як основна ознака готовності вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності	183
ПАЛАМАРЧУК С.П., СТРОКАЛЬ В.П. , Науково-дослідна робота фахівців-екологів у вищих навчальних закладах	191
РОМАНЮК Л. С. , Основні компоненти евристичної діяльності студентів в процесі розв'язування задач	198
СОЗИКІНА Г.С. , Педагогічні умови формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі	206
ТЕРЕШКО І. Г. , Етноформувальний потенціал весільної обрядовості українців (у контексті вивчення курсу «народознавство та хореографічний фольклор України»)	215
ФЕДИНА-ДАРМОХВАЛ В. С. , Психолінгвістичні особливості в контексті підготовки майбутніх фахівців-сходознавців	225
ФІЛОНЕНКО М. М. , Особистісне становлення майбутнього лікаря в умовах навчально-професійної діяльності вищого медичного навчального закладу	233
FRĄCOWIAK SANDRA , Geneza Wstydu – Ujęcie Starożytnych I Średniowiecznych Myślicieli A Jego Współczesne Oblicze	241
ШЕВЧУК О.С., ШЕВЧУК С.П. , Емоційний інтелект як чинник формування культури міжособистісних стосунків студентів – майбутніх психологів	254
ШМІЛИК Н.А. , Використання комплексного психологічного впливу на розвиток материнської сфери вагітних жінок	261
ЯБЛОНСЬКИЙ А. І. , Методологічні засади гуманітарно-психологічної експертизи освіти	269
ЯЩИШИНА Ю., АЛЕКСЕЙЧУК І. С. , Сприяння розвитку ціннісно-смыслових орієнтацій студентства в умовах вищого закладу освіти	278

Філософія та психологія освіти. 285

АНОСОВ І.П., Концептуальні засади виховання особистості з позиції педагогічної антропології.	286
ВОРОВКА М. І., Історико-педагогічна періодизація розвитку теорії і практики формування гендерної культури студентів в Україні в 60-ті роки ХХ – початку ХХІ століть	295
ЙОВЕНКО Л. І., Інтерпретація образу героя української літератури ХVІІ – ХVІІІ ст. у підручнику С. Єфремова «Історія українського письменства»	303
КЛЕПАР М., Виховання національної культури школярів засобами гуцульського пісенного фольклору	313
КОЛЕСНИК М. О., ПОЛЯКОВ В. А., Теорія причинно-системного біогенезу у контексті сучасної природничо-наукової картини світу.	320
МАМЧУР Н., Теоретико-методологічні засади поняття «естетична культура особистості»	332
РУДЕНКО В.М., Цінності, значення і сенси як елементи змісту освіти	340
САФОНОВА І. Г., Інноваційна Вальдорфська педагогіка у контексті сучасних освітніх викликів	349
ТКАЧУК О. С., Обґрунтування місця музичного краєзнавства у системі наук у науково-теоретичних працях вітчизняних учених (др. пол. – к. ХХ ст.)	356

Послідовність загальної середньої та вищої освіти 365

БЕЗЛЮДНА В.В., Модернізація професійної підготовки учителів іноземних мов у контексті нової освітньої політики Європи	366
БОЖКО Л.В., Контент-аналіз професійної підготовки майбутніх учителів технологій і креслення	374
ВАЛЬЧУК О. І., Освітнє середовище гімназії як фактор розвитку обдарувань гімназистів	382
ДУДНИК Н. В., Управлінська культура керівника загальноосвітнього навчального закладу	394
ЗУБКОВА Л. М., Аналіз впливу факторів ризику та стереотипизації учительської професії у процесі підготовки майбутніх освітян	402
КОВАЛЮК О. М., Експериментальне впровадження моделі управління діяльністю керівників ДНЗ на засадах здоров'язберезувальних технологій	409

КОМОРОВСКА-ЗЕЛЁНЫ АЛИЦИЯ (KOMOROWSKA-ZIELONY ALICJA), Развитие творческой активности у учеников как важнейшая задача учителя дошкольного образования	417
КОТУН К. В., Психолого-педагогічні особливості формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності: зарубіжний досвід	428
КРАВЦОВА А.О., Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання групових форм навчання	445
ПЕТУХОВА Л.Є. БАЛЬОХА А.С., Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у моделі трисуб'єктної дидактики	453
РУДЕНКО Н.М., Вплив дитячо-батьківських стосунків на розвиток тривожності дошкільників ...	463
СЕМАШКІНА Г.М., ХАРЕЧКО Н. В., Проблема формування у дошкільників природничих понять та природничо-наукової картини світу засобами художніх творів ..	471
СМОЛЮК А. І., Аналіз проблеми готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи: теоретико-методологічний аспект	480
ТУТОВА Т. Б., Сучасні реалії та перспективи підготовки майбутніх вчителів початкових класів до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів	489